

MANUEL GENÉ I BADIA

HOSPITAL-SANATORI DE L'ESPERIT SANT

Tercer Congrés d'Història de la Medicina Catalana
Lleida, 1981
Actes - Quart Volum

L'HOSPITAL-SANATORI DE L'ESPERIT SANT

Manuel Gené i Badia

FUNDACIÓ

La fundació de l'Hospital-Sanatori de l'Esperit Sant data de l'any 1917. Inicialment fou un sanatori antituberculós i d'aquesta especialitat és la institució més antiga de Catalunya.

Entre les calamitats que comportà la guerra de 1914 a 1918 s'hi ha d'incloure la notable difusió de la tuberculosi, degut a les penalitats sofertes pels països contendents. Aquesta epidèmia -que es nomenà pesta blanca- s'incrementà per tota Europa, i Espanya no quedà fora del contagi. Les classes socials més afectades foren les humils degut a deficiències d'hàbitat, higièniques i de nutrició, encara que les més elevades socialment tampoc en quedessin lliures.

Davant d'aquest greu problema es buscaren solucions per evitar la propagació de la malaltia i la seva possible curació dintre dels escassos mitjans terapèutics de que es disposava. Per això, un metge, el Dr. Jordi Anguera i Cailà, conegut pels casos que tractava va concebre la idea de montar un hospital d'aquesta especialitat i en la persona de Mn. Josep Pons i Rabadà, Prev. rector de Sant Adrià trobà l'ajuda moral i material que necessitava.

En la seva obra "Fulles Històriques de Sant Andreu del Palomar" en el capítol IX titulat Els Encontorns, Mn. Clapés i Corbera explica així la fundació de l'Hospital.

"Fou una providència de Déu que s'arribessin a conèixer un metge: Dr. Jordi Anguera i Cailà i un capellà, l'actual senyor Rector de Sant Adrià de Besòs, Mn. Josep Pons i Rabadà, prev., la ciència i la caritat, l'home de la idea i l'home de l'acció, qui iniciava l'obra i l'executava, dos idealistes plens i rebossants d'amor a Déu i d'amor al pròxim".

Tots dos varen acordar buscar un lloc on posar algún llit per poder hospitalitzar als malalts, trobant una masia aïllada que es llogava, l'antigua Torre Roja, molt coneguda a S. Adrià, i situada sobre un promontori que domina el riu Besòs.

Diu així: "Anaren els dos a arrendar la masia per mil pessetes l'any d'arrendament de les quals sortia fiador el Dr. Anguera, per sols quatre anys, però.

Els dos, el Dr. Anguera i Mn. Pons, decidiren anar a captar de casa en casa per recollir aquelles mil pessetes. Ho feren plens de zel i sols recolliren cent pessetes. No defalliren, però. Aquestes primeres peripècies eren llances rompudes en favor de la caritat

del profsme a final de l'any 1916, i en l'experiència no hi deixaren pas la bona voluntat.

Arrendada que fou la Torre Roja, hi establiren de primer dos o tres llits que al final dels quatre anys d'arrendament ja foren una vintena. Els primers llençols que s'utilitzaren pels malalts foren d'ús particular de les persones que intervingueren a la casa, i entretant la Providència els enviava el seu àngel tutelar en la persona de n'Anna Girona, vídua de Santllehí, marquesa de Caldes, la qual s'oferí a pagar durant els quatre anys l'arrendament de la Torre Roja.

Des de llavors, els dos grans cors com eren el Dr. Jordi Anguera i Mn. Josep Pons, pogueren bategar amb més desinvoltura, i a l'efecte determinaren formar, a més, una junta de senyors que fossin les cooperadores de l'obra. Consta aquesta Junta de quinze persones".

Aquesta primera junta fou fundada l'any 1917 sota el nom d'Associació de l'Esperit Sant per l'assistència espiritual, material i moral de tuberculosos pobres i desvalguts. La primera presidenta fou Dª Aleixandrina Escriche, qui amb el Sr. Rector de Sn. Adrià Mn. Pons, el Dr. Anguera i algunes senyores fins fer el total de la Junta, administraven l'hospital amb els béns que, procedents d'aportacions particulars voluntàries, permetien el seu funcionament.

EDIFICACIÓ

Una vegada posada en marxa la Torre Roja com embrió d'hospital es pensà en l'adquisició dels terrenys necessaris per poder bastir edificis adequats, amb espais suficients al seu entorn i així varen fer una primera compra de dues mujades de terra en el mateix turó de la Torre Roja.

Es projectà un primer edifici per la construcció del qual s'uniren els esforços i la generositat de molts. Per a bastir-lo s'empraren materials procedents d'enderrocs d'altres construccions, el mateix Mn. Pons hi treballava de manobre i altres persones hi prestaven el seu jornal desinteressadament. Així varen anar pujant l'edifici que havia de ser el primer pavelló destinat a dones malaltes i serveis centrals de l'Hospital de l'Esperit Sant. Acabades les obres, aviat es disposà d'aparell de raigs X, començant a funcionar el servei de dispensari de respiratori i el d'otorrinolaringologia en els que es diagnosticaven les tuberculosos pulmonars i les desagradables i relativament abundants laringitis específiques. Sota l'orientació del Dr. Anguera, primer director del Sanatori, varen col·laborar altres metges, tots ells de manera desinteressada, vencent les penyalitats del desplaçament diari des de Barcelona, ja que els transports públics d'aquells temps eren incòmodes i pesats. Així va començar la primera lluita hospitalària especialitzada a Catalunya.

Uns quants homes plens d'entusiasme pel seu treball, amb el cor anegat d'amor al profsme, s'oferiren voluntàriament per portar a terme una empresa de caire sanitari-social, sense plànyer l'esforç personal ni les privacions que la seva entrega representava. Mentre ajudaven al necessitat es posaven al nivell de tècniques mèdiques i progressos científics més recents practicats i coneguts

a Europa, aportant-hi també les seves observacions i descobriments. Si pel contagi no hi hagueren fronteres, tampoc hi foren per la lluita contra la malaltia. Malgrat tot, els primers resultats foren descoratjadors. Les estadístiques aquí obtingudes no desmereixien de les presentades en els demés centres existents més enllà de les fronteres en el nostre continent.

Un alé d'esperança es rebé quant s'obtingueren alguns bons resultats amb el tractament del pneumotòrax terapèutic. La lluita antituberculosa s'apuntava els primers éxits al seu favor.

A la vegada, els membres de la Junta adquiriren moltes més mujades de terreny fins fer un milió dos-cents mil pams quadrats. El cost total de la terra fou cent vint-mil pessetes, totes elles procedents de la caritat i l'ajuda aportada d'uns i altres.

Entre tant moria el Dr. Jordi Anguera i Cailà, ànima generosa que s'havia entregat ple de zel a la idea de la fundació i bona marxa de l'hospital-sanatori antituberculos de l'Esperit Sant. Però amb ell no moria la seva obra, hi hagueren els seus col·laboradors que la van continuar.

Mitjançant l'auxili del Patronat Domènech, que distribuïa els béns del català Francesc Martínez Domènech, junt amb les aportacions de la Junta de l'Associació de l'Esperit Sant, es va pensar a fer altres naus separades de la primera, que tinguessin tots els serveis i especialitats necessaris. El projecte proposava un gran edifici amb un cos central on hi haurien tots els serveis de medicina, especialitats y cirurgia, més els serveis domèstics de cuina, rentadors i manteniment i dues ales laterals per l'allotjament dels malalts.

D'aquest projecte sols es construí l'ala dreta que en inaugurar-se va ésser destinada a pavelló d'homes. Té quatre plantes. A la planta baixa es posà el dispensari, magatzems i sala de morts amb un annex dedicat a la sala de necròpsia, molt ben instal·lada i amb molt material. Aquí, en el còrrer dels anys, hi practicaren tots els futurs cirurgians del centre, logrant observacions que més tard aplicaren a les tècniques quirúrgiques, logrant modificacions de molt relleu. En les tres plantes superiors hi hospitalitzaren els homes malalts, en sales de deu llits, segons els costums hospitalaris d'aquell temps. Hi havia també alguna habitació individual per aïllaments especials. Cada una de les plantes tenia un gran menjador, sala d'estar i serveis comuns.

Aquest edifici està situat a uns 60 metres sobre el llit del Besòs en el turó de la Torre Roja, prou alt per a no rebre la humitat que s'extén sobre el riu, quasi sempre sec, i prou lliure d'obstacles naturals o artificials per a rebre el corrent d'aire del Vallès cap al mar, rebutjant la salabror marina. Per això el gran edifici és ben sec i reuneix excel·lents condicions higièniques.

Una de les coses que presentà més dificultats fou resoldre el problema de l'aigua. Dirigit pel geòleg Dr. Almeda es va obrir un pou de gran fondària que no donà resultat. Es buscà un altre emplaçament dintre el clos del recinte. Quan estaven realitzant els treballs d'aquest segon pou, es presentà una família que s'offerí a pagar una magnífica instal·lació hidràulica moguda per electricitat que costà quinze mil pessetes.

El Dr. Barjau fou el nou director, el qual continuà l'obra assistit per quatre doctors més. L'administració de l'hospital

estigué a càrrec de les germanes espanyoles de Sant Vicens de Paul. En les obres realitzades fins aquest moment s'havien invertit tres milions de pessetes i eren suficients per assistir 150 dones i un centenar d'homes. La població de l'hospital era d'unes cent cinquanta persones. L'Ajuntament de Barcelona hi subvencionava 32 llits, la Diputació 18 llits i la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat 20 llits. Com a milliores es va fer una foradada subterrània que comunicava el pavelló de dones amb el d'homes sense tenir que passar per la muntanya.

El Rector de Sant Adrià morí el 29 d'abril de 1931. Les seves despulles mortals reposen en la capella del Sanatori.

TEMPS DE GUERRA

Quan esclatà la guerra civil l'any 1936 l'Hospital-Sanatori fou incautat, desaparegué l'Associació de l'Esperit Sant i la Junta rectora. A la vegada que seguia cuidant els malalts tuberculosos es transformà en hospital de sang baix el nom de "Màxim Gorki". El Dr. Barjau desposseït del seu càrrec moria empresonat el 31 de desembre de 1938. Les monges se substituïren per personal laic.

La pau que es respirava en el bonic emplaçament on estava situat l'Hospital-Sanatori es va veure pertorbada per l'emplaçament en els seus contorns de material antiàeri, el funcionament del qual influïa en la sensibilitat dels malalts.

Els greus transtorns que una guerra provoca a la població fa que també se'n ressentin les institucions; molts malalts retornaren a les seves llars, així com també disminuï sensiblement el nombre de cuidadors. La població del Sanatori va quedar molt reduïda.

EL SANATORI REGIT PEL P.N.A.

Acabada la guerra l'Hospital va ésser retingut per l'Estat sota l'obra del Patronat Nacional Antituberculós fins que pogué comptar amb altres hospitals per la lluita antituberculosa.

Es nomenà com administrador al Sr. Ramon Saló el 29 de gener de 1939 el qual va fer mans i mànegues per abastir-lo d'aliments. Posà en marxa la cuina així com la màquina de rentar la roba puix que feia mesos que no es canviaven els llits. Es localitzaren els malalts i personal que hi treballava, eis quals tornaren en assabentar-se que l'Hospital es posava en funcionament. El febrer del 39 es reintegraven les germanes de la caritat que començaren a solucionar els problemes interns del Sanatori.

Arribaren els primers metges, el Dr. Josep Mª Bordas, el Dr. Rosset, el Dr. Caralps i el Dr. Manresa amb el nomenament de Director fet pel P.N.A.

Hi hagueren moltes dificultats econòmiques puix que no hi havia assignació del P.N.A. que es feu responsable del Sanatori representat pel Cap Provincial de Sanitat que en aquells moments era el Dr. Benigno Castillo. Com tampoc no cobrava el personal auxiliar, molts marxaren a buscar altra feina. Davant tals problemes

es desplaçà des de Madrid per visitar el Sanatori el Sr. José Segura Lago per lliurar els pagaments de les factures pendents, cobrant llavors els proveïdors i el personal que hi treballava. Era ja desembre de 1939.

Per disposició del P.N.A. en aquest any de 1939, foren desallotjats diversos sanatoris traslladant alguns malalts al Sanatori de l'Esperit Sant, que ha recuperat el seu antic nom. La situació, tant econòmica com mèdica, s'agreuà. Es precisà habilitar les sales de repòs i esplai per posar-hi els malalts que arribaven, assolint un total de 387 hospitalitzats, creant problemes de llits, espai material i atenció.

Vingueren altres metges a col·laborar, el Dr. Galiano, el Dr. Esquirol, el Dr. Pascual, el Dr. Gili, el Dr. Franc, el Dr. Pujades, el Dr. Ventura i d'altres més, però es trobaven amb molts problemes per la falta de material. Mancaven plaques per radiografies, medicaments amb la quantitat necessària, instrumental en el quiròfan i la manca d'electricitat durant el dia, cosa que els obligava a treballar de nit per fer les intervencions quirúrgiques o per practicar-se en la sala de necros.

Una altra dificultat es presentà de manera inesperada. El riu Besòs en una de les seves riuades s'emportà el pont de Santa Coloma i com el de Sant Adrià també estava destruït, per arribar al Sanatori s'havia de passar el riu com es podia, moltes vegades descalços pel mig de l'aigua. Des del riu a Barcelona hi havia molt mala comunicació, els tramvies circulaven malament i si algú tenia cotxe no el podia usar per la insuficiència de l'assignació de gasolina. Se solucionà el transport amb una tartana arrossegada per uns cavalls trets d'un excorxador clandestí, proporcionats per un inspector d'abastiments.

Poc a poc s'anaren solucionant les coses, les dificultats de subministre d'aigua s'arreglà amb la instal·lació d'una autobomba que agafava l'aigua en un indret anomenat els rentadors, cedida per la Societat d'Aigües.

Durant l'ocupació pel P.N.A. es feren alguns milloraments: un quiròfan, ampliació de la càmera frigorífica, replantació de pins i d'arbres a la carretera, l'autobomba per assegurar l'aigua, el pavelló destinat a la residència de la comunitat religiosa, etc.

L'ocupació pel P.N.A. regit pel Dr. Manresa com a Director durà fins el 15 de novembre de 1945, data en que fou entregat a la Junta de l'Esperit Sant, presidida ara per Dª Concepció Nieto Vda de García, acte que fou testificat pel Notari de Badalona Sr. Torres. Els malalts del P.N.A. els traslladaren, uns a Flor de Maig de Sardanyola i altres a la Ciutat Sanatorial de Terrassa.

En el període que regí el Sanatori el P.N.A. sota la direcció del Dr. Manresa comprès entre el febrer de 1939 i el novembre de 1945 és quan es portà a cap el desenvolupament de la cirurgia toràcica aquí a Catalunya. Es feren grans operacions sempre sota la inseguretat que donava aquell tipus d'anestèsia que també per aquell temps començà a perfeccionar-se per arribar a constituir-se en una nova especialitat.

La cirurgia toràcica que es practicava era de tipus colapsoteràpic o demolitiu: toracoplàstica, pneumotórax extrapleural, plombatges, etc... que es practicaven així que fallava el pneumotórax terapèutic, encara que aquest, de vegades, era ajudat, per la secció de brides mitjançant la intervenció de Jacobeus.

Durant el període de l'ocupació pel P.N.A. l'Associació de l'Esperit Sant no es cansà de reivindicar a l'Estat la propietat d'aquest Sanatori-Hospital i en veure que passava el temps i no l'aconseguien començaren la construcció d'un nou edifici al costat de l'antiga Torre Roja. Aquesta construcció no es va acabar. Encara avui es veuen restes de l'esquelet d'aquest edifici que el volien destinar a infants. Com ja he dit, el 15 de novembre de l'any 1945 l'Associació de l'Esperit Sant fou restituida de tota la seva propietat.

L'ASSOCIACIÓ REGEIX DE NOU

En fer-se càrrec l'Associació del centre hospitalari es va fer una renovació total del quadre mèdic. Es nomenà Director al Dr. Miquel i Domingo, procedent del Sanatori d'El Brull, i es feu càrrec de l'assistència -enfermeria l'Institut de Germanes Hospitalàries de la Santa Creu.

Es construeix un pis amb tres sales en el pavelló de dones per posar-hi nenes malaltes.

Es fa càrrec de la cirurgia el Dr. Caralps qui continua amb la colapsoteràpia. Això i la cura sanatorial és l'únic tractament possible contra la tuberculosi.

El Dr. Miquel moria l'any 1951.

Es nomenà Director al Dr. Joan Babiasta Roset i Coll.

El període de direcció del Dr. Roset fou mol llarg, va des de l'any 1951 fins al 1977. Poc a poc aparegueren els diferents tuberculostàtics: T.B.1, P.A.S., estreptomina, hidracides, etc., aconseguint-se curacions veritablement prodigioses, baixant la mortalitat per causa d'aquesta malaltia a menys de la dècima part.

El Dr. Margarit i Traversac, nou cirurgià d'aquest centre, presentà una nova tècnica per realitzar la toracectomia, més efectiva i menys mutilant que la toracoplàstica. També es comencen a practicar les reseccions segmentàries amb resultats cada vegada més esperançadors per la disminució progressiva de complicacions i de fracassos operatoris. Durant la dècada dels anys cinquanta la curació de la tuberculosi es quasi un fet i es presum la seva erradicació.

En el Sanatori s'inaugura un nou quiròfan, ben equipat amb un modern departament d'esterilització. En les habitacions dels malalts operats s'hi posa oxigen i es practica el buit centralitzat. En el departament de raig X s'instal·la un nou tomògraf i es practiquen tota mena d'exploracions funcionals pneumològiques: broncoscòpies, broncografies, etc., És un dels primers centres on es fa la manometria de l'artèria pulmonar i el seu valor pronòstic es comprova en les intervencions pulmonars que es realitzen. També s'inicia la cirurgia cardíaca, encara que molt simple i sense grans complicacions.

En aconseguir-se seguretat en la cirurgia de resecció, a més més de la tuberculosi, s'operen bronquièctassies i càncers de pulmó, malalties que substitueixen en importància a l'anterior esmentada, aconseguint-se algunes pervivències bastant allargades.

En els anys seixanta l'erradicació de la tuberculosi és practicamente un fet, cada vegada hi ha menys malalts, solament els que han fet coses cròniques perduren.

CRISI

En perdre actualitat la tuberculosi a la fi del anys seixanta els donatius disminueixen i essent el Sanatori un centre exclusivament benèfic entra en un període de crisi fent pensar que podria haver-se de tancar.

L'associació de l'Esperit Sant va en busca d'ajudes econòmiques i acudeix a l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramanet qui a primers de l'any 1969 ofereix la quantitat de tres milions de pessetes a l'any, exigint a canvi la firma d'un contracte mitjançant el qual l'alcalde de la població i un conceller formessin part de la junta.

El quadre mèdic davant de l'escassetat de malalts y penúria econòmica, pensa en convertir-lo en un Hospital General pactant amb la Seguretat Social l'ingrés de malalts quirúrgics i l'any 1972 comença l'equip de cirurgia a intervenir malalts a càrrec de la Seguretat.

Sota aquesta nova directriu es reorganitza l'Hospital desmantellant el pis de les nenes i en el pavelló d'homes s'hi posen els pocs malalts tuberculosos que hi queden. Es remodela el pavelló de dones per dedicar-lo exclusivament a cirurgia general fent-hi habitacions d'un dos o quatre llits amb els seus serveis corresponents.

En aquesta nova etapa de l'hospital que comprèn de l'any 1972 fins ara, han passat pel quiròfan quasi catorce mil operats, tots ells amb bon resultat, cosa que parla bé en honor de l'actual equip quirúrgic.

EL PATRONAT

Les coses no marxen bé, l'economia és deficitària, per intentar sobreviure el 13 de juny de 1973 la Junta pren l'acord de transformar l'Associació de l'Esperit Sant en un Patronat, confirmat i escripturat el 10 de juliol de 1973 i aprovat pel Ministeri de la Governació el 26 de juliol de 1975.

La junta del Patronat està formada per nou persones: un president, dos vicepresidents- un d'ells l'alcalde de Santa Coloma- un tresorer, un secretari i quatre vocals- un d'aquest conseller de l'Ajuntament de Sta. Coloma- El bisbat dona el vist i plau a l'esmentada junta, o sia pot acceptar o rebutjar els nomenaments però no exerceix cap altra mena d'intervenció. Continua ostentant la presidència una senyora. Ara es Dª Rosario Cotor de Ros.

Continuen les atencions a l'hospital amb reformes substancials pel fi que es persegueix. L'any 1974 s'inaugura una nova cuina en substitució de l'antiga, amb una capacitat de quatre-centes places. També s'ha inaugurat un servei de rentadores amb maquinària moderna, s'han construït de nou dependències auxiliars de tallers, garatges, control i vestuari del personal. Els malalts tuberculosos que hi queden ocupen la tercera planta del pavelló d'homes i encara hi ha places buides.

El Dr. Roset morí el 4 de gener de 1977.

Es nomenà Director el Dr. Enrique Noguera l'any 1978.

Segueixen els treballs de transformació de l'hospital segons la línia proposada. La primera planta del pavelló d'homes es compartimenta de cop i de nou inaugurant-se l'any 1978 un servei de geriatria assistencial amb habitacions d'un a dos llits, cada

una amb els serveis corresponents. Aquest mateix any s'inaugura un servei de cirurgia otorrinolaringològica quins malalts estan també en el pavelló central.

Actualment s'està procedint a la remodelació de la segona planta d'aquest pavelló esperant posar-lo en servei dintre de poc.

HOSPITAL GENERAL.

Totes les previsions sanitàries assenyalen que l'hospital Sanatori de l'Esperit Sant serà dintre de poc un hospital comarcal i per lograr això s'hi dediquen tots els esforços dels estaments rectors d'aquest centre.

Creiem amb fermesa que estem assistint a la naixença d'un nou hospital general.

Amb els serveis de cirurgia, otorrino, geriatria, dispensari de medicina i laboratori ja instal·lats, més els que aniran incorporant-se poc a poc fan presumir la lenta però segura transformació d'un sanatori antitubercuós en un hospital general que pot proporcionar grans serveis a la comarca, per la seva situació centralitzada entre tres poblacions: Badalona, Sant Adrià i Santa Coloma, per la seva capacitat, ja que les naus són espaioses, pel seu utilitatge, ja que els serveis muntats ho són amb gran dignitat i es procura que no hi manqui el material necessari, cuidant-se molt els detalls. Aquesta transformació és molt lenta ja que no es disposa de l'ajuda econòmica suficient encara que hi ha l'esperança de què els nous convenis amb l'I.N.P. i l'ajuda que es pugui aconseguir dels governants es pugui portar a cap aquesta nova idea, que continuaria beneficiant a la gent d'aquesta comarca, revivint l'esperit altruista dels seus fundadors.

BIBLIOGRAFIA I DOCUMENTACIÓ

Fulles Històriques de Sant Andreu del Palomar.
J. Clapés i Corbera. Prev.
Editorial Catalunya 1931.

Arxiu de l'Hospital de l'Esperit Sant
Facilitat pel Director Dr. E.Noguera

Documents particulars del Sr. R.Saió
Antic administrador de l'Hospital.

Documents facilitats pel Sr. F. Sagraera
actual secretari del Patronat de l'Hospital.

Dades de l'Archiu Municipal de S. Coloma de Gramanet.